

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

วิทยุชุมชน เป็นคำเฉพาะที่แสดงลักษณะเฉพาะของผู้ประกอบการภาคประชาชน ที่มีคุณสมบัติสำคัญ คือ เป็นการรวมตัวอย่างตระหนักในสิทธิและบทบาทหน้าที่ของประชาชนในพื้นที่ร่วมดำเนินการวิทยุชุมชน เพื่อให้วิทยุชุมชนเป็นช่องทางการสื่อสาร หรือ พื้นที่สาธารณะทางอากาศ ที่ถูกใช้เพื่อตอบสนองสิทธิในการสื่อสารอย่างรับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย คือ ประโยชน์สาธารณะของผู้ใช้ชีวิตร่วมกันในพื้นที่นั้น ๆ ไม่ใช่เป็นการประกอบการโดยกลุ่มนักวิชาชีพวิทยุกระจายเสียง แต่เป็นอาสาสมัครนักพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง และใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงานเพื่อส่วนรวม

วิทยุกระจายเสียงถือเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้ดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับสื่อด้านอื่นๆ โดยมีเขตรับส่งกระจายเสียงที่กว้างและไกล งบประมาณของการดำเนินงานและอุปกรณ์เครื่องรับที่ประหยัด ความสะดวกและคล่องตัวในการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่อยู่ห่างไกลความเจริญ การคมนาคมที่มีสถานะทุรกันดาร ทั้งนี้ เพราะคุณสมบัติของการส่งกระจายเสียงของวิทยุสามารถส่งได้ด้วยคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าที่มีอยู่ทั่วไปในอากาศ ทำให้ประชาชนในชนบท ซึ่งมีอยู่ประมาณร้อยละ 85 ของประเทศสามารถรับฟังวิทยุกระจายเสียงได้ขอเพียงแต่มีเครื่องรับวิทยุประเภททรานซิสเตอร์เท่านั้น ซึ่งก็หาซื้อได้ง่าย ราคาที่ไม่แพงนัก การเคลื่อนย้ายก็สะดวก ไม่จำเป็นต้องมีไฟฟ้าเข้าไปในหมู่บ้าน ชาวชนบทก็สามารถฟังข่าวสารต่างๆจากทางสถานีวิทยุได้อีกทั้งในแง่ทางจิตวิทยาผู้คนที่อยู่ห่างไกลความเจริญหลายๆการมีเครื่องวิทยุกระจายเสียงเพียงเครื่องเดียวก็ให้ความรู้สึกได้ว่า เรายังมีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสังคมอยู่อีกทั้งยังเป็นช่องทางของการรับข้อมูลข่าวสารเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจเพิ่มพูนสติปัญญา นับว่าเป็นสื่อที่มีการใช้ทุนทั้งการดำเนินการและการบริหารประหยัดและได้ผลมากที่สุดวิธีหนึ่งก็ว่าได้สำหรับรูปแบบในการนำเสนอวิทยุกระจายเสียงนั้น เราจัดแบ่งรูปแบบเป็น 4 ประเภท คือ

1. ประเภทข่าว
2. ประเภทความรู้

3. ประเภทบันทึก

4. ประเภทโฆษณาและการบริการธุรกิจ

ซึ่งในทั้ง 4 ประเภทนี้ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอประเภทใดก็ตาม ผู้ส่งสารจะต้องคำนึงถึงผู้รับสาร คือ ประชาชนผู้รับฟังเสมอ

โดยที่สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีผลกระทบอย่างสูง ทั้งในแง่ของการประชาสัมพันธ์ การให้ข่าวสาร และการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร มาตรา 40 ซึ่งได้มีการกำหนดการดำเนินการเพื่อการบริหารสื่อชนิดนี้โดยรวมถึงสื่ออื่นๆ คือ วิทยุโทรทัศน์และโทรคมนาคมใหม่ โดยกำหนดให้คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติ เพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยจะต้องดำเนินการจัดตั้งองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระเพื่อทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และดำเนินการเพื่อให้มีการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

ลักษณะสำคัญของจุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน

1. กลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่กระจายเสียงสามารถเข้าถึงได้ง่าย เท่าเทียม และมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน
2. เป็นสมบัติสาธารณะที่ชุมชนจัดตั้งและเป็นเจ้าของร่วมกันรวมทั้งบริหารจัดการด้วยตนเอง
3. ใช้ระบบอาสาสมัครช่วยในการดำเนินการ
4. ไม่มุ่งหวังกำไรทางธุรกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นอิสระปราศจากการครอบงำและแทรกแซงจากกลุ่มอิทธิพลกลุ่มผลประโยชน์โดยมิชอบกลุ่มการเมืองและพรรคการเมืองทุกระดับ
5. เป็นช่องทางการสื่อสารสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนมีบทบาทเป็นได้ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร
6. เป็นสื่อเพื่อประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน และมุ่งสร้างโอกาสแก่ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน
7. เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร เชื่อมโยงการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ตารางที่ 1.1 แสดงสัดส่วนการครอบครองสื่อต่างๆของครัวเรือนทั่วประเทศ ปี 2545

ประเภทสื่อ	สัดส่วนของครัวเรือน (%)
โทรทัศน์ : กรุงเทพฯ	95
ต่างจังหวัด (เขตเมือง)	92
ต่างจังหวัด (เขตชนบท)	64
วิทยุ : กรุงเทพฯ	90
ต่างจังหวัด (เขตเมือง)	87
ต่างจังหวัด (เขตชนบท)	74

ที่มา : Ogilvy and Mather (2003)

จากตารางแสดงสัดส่วนการครอบครองสื่อต่างๆของครัวเรือนทั่วประเทศ แสดงให้เห็นว่าสื่อประเภทวิทยุเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมไม่น้อยกว่าสื่อประเภทโทรทัศน์ โดยเฉพาะในต่างจังหวัด เขตชนบทสื่อประเภทวิทยุเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมมากกว่าสื่อประเภทโทรทัศน์ ดังนั้น สื่อวิทยุจึงเป็นสื่อที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในชุมชน นอกจากนี้ จากการศึกษาที่โลกปัจจุบันเป็นโลกยุคข้อมูลข่าวสารหรือโลกที่ไร้พรมแดนทำให้มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทั่วทุกมุมโลกด้วยเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่ทันสมัยและมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ได้แก่ การสื่อสารผ่านทางโทรทัศน์ ทางวิทยุ และทางระบบโทรศัพท์มือถือซึ่งส่วนมากนิยมใช้เป็นเครื่องมือในการส่งข้อความถึงกัน ที่เรียกกันว่า sms นอกจากนี้ธุรกิจการสื่อสารแต่ละประเภทยังมีการดำเนินงานโดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การผลิตสื่อผ่านรายการโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียงโดยผ่านหน่วยงานภาครัฐ อาทิเช่น กองทัพบก กองทัพเรือ ส่วนบริการงานโดยภาคเอกชน อาทิเช่น บริษัท เอ-ไทม์ มีเดีย ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของบริษัทแกรมมี่ เอนเตอร์เทนเมนท์จำกัด (มหาชน) นอกจากนี้ยังมีการสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์ของรัฐ ได้แก่ องค์กรโทรศัพท์แห่งประเทศไทย และการสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์มือถือของหน่วยงานเอกชน เช่น บริษัท เอ ไอ เอส แอดวานซ์ จำกัด เป็นต้น จึงทำให้ภาพการณ์แข่งขันทางธุรกิจทางการสื่อสารมีสูงขึ้น โดยเฉพาะกิจการของการสื่อสารด้วย

วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งนับเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้อย่างรวดเร็วให้ข้อมูลข่าวสารที่น่าสนใจรวมทั้งสร้างความบันเทิงให้กับทุกคนรอบครัวแม้แต่ประชาชนที่อยู่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก คลื่นวิทยุก็สามารถแพร่กระจายเข้าไปถึง โดยมีอุปสรรคก็คืองบประมาณที่น้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสื่อประเภทอื่น การแข่งขันในสังคมโลกที่มีการแข่งขันสูงจะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม และแน่นอนว่าจะต้องกระทบถึงองค์กรและหน่วยงาน ทำให้ต้องมีการปรับตัวอย่างทันทั่วทั้งที่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า องค์กรใดมีหรือได้ข้อมูลข่าวสารมากและรวดเร็ว ย่อมได้เปรียบกว่าองค์กรที่มีข้อมูลข่าวสารน้อยหรือไม่ได้ข้อมูลข่าวสาร

ตัวอย่างของบทบาทสื่อที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนแนวคิดด้านต่างๆ เช่น การขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เกิดผลเป็นรูปธรรมนั้นอาจทำได้อย่างเชื่องช้ามาก เพราะความรู้ระดับชุมชนไม่พอ ความจนซ้ำซากก็ยังมีอยู่ ชุมชนที่อยู่ในระดับยากจนขั้นแค้นยังมีอีกมาก รากเหง้าของปัญหาในการเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ของชุมชนเป็นเรื่องที่น่ากลัว ดูเหมือนเราเห็นปัญหาแต่ยังมีอะไรซ่อนอยู่อีกมาก เช่น เรื่องความเสี่ยง ความอ่อนแอ เราจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้อย่างไรในเมื่อคนหนุ่มสาวที่จะเป็นพลังของชุมชนไม่อยู่ในชุมชนและยังมีคนแปลกหน้าเข้ามาทำอะไรอีกมากมาย เพราะในยุคปัจจุบันเป็นยุคที่ เงินทุน ทรัพยากรมนุษย์ เทคโนโลยี เคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี ข้อมูลข่าวสารก็เป็นอย่างหนึ่งที่เคลื่อนย้ายไปมาอย่างเสรี ข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับคนในยุคปัจจุบันมาก สถานีวิทยุเป็นแหล่งหนึ่งที่ช่วยกระจายข้อมูลข่าวสารให้แก่ประชาชน แต่การแข่งขันตามภาวะโลกทำให้สถานีวิทยุโดยเฉพาะสถานีหลักได้กลายเป็นสถานีวิทยุแห่งธุรกิจที่หวังผลกำไรจากการโฆษณาเป็นสำคัญทำให้บางครั้งเป็นอุปสรรคที่จะนำคุณค่าดีๆสู่สังคม ดังนั้น ก็คงเหลือแต่สถานีวิทยุชุมชนเท่านั้น ที่ประชาชนยังสามารถพึ่งพาให้เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร อีกทั้งยังเป็นแหล่งที่ประชาชนโดยเฉพาะ เยาวชน และกลุ่มแม่บ้าน ได้มีส่วนร่วมอันนำมาซึ่งการที่ประเทศจะพัฒนาอย่างยั่งยืน ภายใต้อุดมการณ์ของระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี นอกจากนี้วิทยุชุมชนยังเป็นสื่อที่ต้นทุนต่ำและเข้าถึงประชาชนทุกระดับ โดยเฉพาะประชาชนระดับรากหญ้าได้เป็นอย่างดีและทำให้ค้นพบบทสรุปว่าสังคมระดับล่างเกิดพลังทางบวกมากขึ้นในการขับเคลื่อนสังคม เนื่องจากสื่อได้สะท้อนปัญหาทั้งในชุมชนและระหว่างภาคประชาชนด้วยกันเอง และมากกว่านั้น ยังมองถึงการบริหารนโยบายของภาครัฐอีกด้วย เพราะวิทยุชุมชนทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร จากชุมชนหนึ่งไปสู่ชุมชนหนึ่ง และผลจากการเรียนรู้นี้เองทำให้ประชาชนเกิดคำถามถึงความโปร่งใส การตรวจสอบและการแลกเปลี่ยนสู่ระดับนโยบายรัฐบาลมากขึ้น

สื่อวิทยุกระจายเสียงมีข้อดีดังนี้

- ครอบคลุมพื้นที่ได้กว้างขวาง
- รวดเร็วกว่าสื่ออื่นๆ เมื่อเกิดข่าวด่วน ข่าวสดหรือเหตุการณ์วิกฤติต่างๆ
- มีผลด้านจิตวิทยาสูงในการเข้าถึงประชาชน เพราะสามารถสร้างอารมณ์ หรือจูงใจง่าย โดยใช้คำพูดและน้ำเสียง
- ไม่เสียเวลาที่จะฟังเหมือนสื่ออื่นๆ โดยอาจทำงานอื่นขณะรับฟังไปด้วยก็ได้
- ประชาชนมีแนวโน้มที่จะเชื่อสื่อชนิดนี้ มาก
- เข้าถึงคนได้ทุกระดับชั้น
- สามารถเสนอเหตุการณ์และติดตามรายงานเหตุการณ์ได้ตลอดไป โดยกระบวนการไม่ยุ่งยากเหมือนสื่ออื่นๆ

จากสภาวะการแข่งขันที่เพิ่มมากขึ้นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึง ต้นทุนและผลตอบแทนของสถานีวิทยุชุมชนทั้งนี้เพื่อ ประเมินความคุ้มค่าของการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่ต้องการดำเนินการผ่านเครือข่ายสถานีวิทยุชุมชน มีการจัดตั้งให้กระจายไปสู่ทุกชุมชนทั่วประเทศ อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้พื้นฐานของประเทศไทยที่ประชาชนมีคุณภาพอย่างแท้จริง เพราะพลังในการพัฒนาเพื่อสร้างโลกใหม่ที่นำอยู่กว่าโลกในสังคมอุตสาหกรรมที่ผ่านมาไม่ใช่เทคโนโลยีแต่เป็นทุนมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและการจัดองค์กรของสถานีวิทยุชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนของสถานีวิทยุชุมชน
- 3) เพื่อศึกษาความคุ้มค่าของการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

- 1) เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน
- 2) เพื่อทราบต้นทุนและผลตอบแทนของสถานีวิทยุชุมชน
- 3) เพื่อทราบความคุ้มค่าของการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน
- 4) เพื่อเป็นแนวทางให้ภาครัฐบาลหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพัฒนาและปรับปรุงสถานีวิทยุชุมชนให้เกิดความเหมาะสมมากที่สุด

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้จะจำกัดขอบเขตการศึกษาในส่วนของเนื้อหา ทั้งต้นทุนทางตรง รวมถึงต้นทุนทางอ้อม และศึกษา จากสถานีวิทยชุมชน 4 แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ คือ สถานีวิทย 104.75 (พรทิวาไร่ตี้) ,สถานีวิทย 98.5 (อีสานลานเบียร์),สถานีวิทย 103.25(วิทยชุมชนตำบลท่ากว้าง),และสถานีวิทยชุมชน 102.75 ทั้งนี้เพื่อให้ผลการวิจัยที่ได้เป็นตัวแทนที่ดีของสถานีวิทยชุมชน และกำหนดระยะเวลาการศึกษา 10 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2550-2559

The logo of Chiang Mai University is a circular emblem. In the center is a detailed illustration of an elephant standing and facing left. Above the elephant's head is a traditional Thai oil lamp (diya) with a flame. The entire emblem is enclosed within a circular border. The Thai text 'มหาวิทยาลัยเชียงใหม่' is written along the top inner edge of the circle, and 'CHIANG MAI UNIVERSITY 1964' is written along the bottom inner edge. There are decorative floral motifs on either side of the elephant.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved